

Asia: VN/27297/2023

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2024-27

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alle kappaleittain

1. Johdanto, yleiset huomiot

Voitte kirjoittaa lausuntonne alle kappaleesta 1. Johdanto, sekä muut yleiset huomiot

Seta ry kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen tasa-arvo-ohjelmaksi vuosille 2024-2027.

Ohjelman johdannossa viitataan tasa-arvolain velvoitteeseen estää sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvaan syrjintää. Ohjelmassa ei kuitenkaan ole yhtään merkittävää kohdennettua toimenpidettä sukupuoli-identiteettiin, sukupuolen ilmaisuun tai kehon sukupuolitettuihin piirteisiin perustuvaan syrjintään puuttumiseksi.

Luonnoksessa todetaan muutamassa kohdassa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien tasa-arvon haasteita, mutta toimenpiteissä ei nämä näy konkreettisesti. Ohjelman toimenpiteet ovatkin pääasiassa listaus hallituksen jo aiemmin hyväksytyistä tavoitteista. Sateenkaari-ihmisten hyvinvoinnin huomioiminen osana Pohjoismaiden ministerineuvoston puheenjohtajuuskautta on tervetullut aloite, mutta ei sisällä vielä kansallisia toimenpiteitä, kuten trans- ja ei-binääristen ihmisten hyvinvoinnin vahvistaminen korjaamalla sukupuolta vahvistavavan hoidon saatavuuden ongelmat.

Seta katsoo, että ohjelman toimenpiteissä tulisi kautta linjan varmistaa, että niissä edistetään myös tasa-arvoa sukupuoli-identiteettiin, sukupuolen ilmaisuun ja kehon sukupuolitettuihin piirteisiin liittyen. Lisäksi toimenpiteissä tulisi huomioida erilaiset risteävät erot, intersektiot, jotka liittyvät esimerkiksi sukupuoleen ja seksuaalisen suuntautumiseen, sukupuoleen ja ihonväriin ja sukupuoleen ja vammaisuuteen.

Tasa-arvo-ohjelmasta puuttuvat kaikki olennaiset lainsäädäntötoimet, joita tarvittaisiin trans-, muun- ja intersukupuolisten ihmisten tasa-arvon edistämiseksi.

Alaikäisten sukupuolen vahvistamisen mahdollistaminen

Sukupuolen vahvistamista koskeva laki hyväksyttiin edellisessä eduskunnassa hallituksen esityksen pohjalta. Lain säätäminen oli merkittävä edistysaskel transihmisten tasa-arvon vahvistamiseksi ja laki onkin mahdollistanut sujuvan sukupuolen juridisen vahvistamisen jo sadoille ihmisille. Lain suurin puute on, että sukupuolen juridinen vahvistaminen ei ole edelleenkaan mahdollista alaikäisille. Tämän epäkohtaan puuttumiseksi eduskunta hyväksyi ponnin, jossa se edellytti, että valtioneuvosto arvioi ja valmistelee tarvittavat säädösmuutokset transsukupuolisten lasten ja nuorten itsemääräämisoikeuden edistämiseksi sukupuolen vahvistamisessa.

Tasa-arvo-ohjelman tulisi sisällyttää tarvittavien säädösmuutosten valmistelu alaikäisten sukupuolen juridisen vahvistamisen mahdollistamiseksi.

Intersukupuolisten lasten kehollisen koskemattomuuden turvaaminen

Suomessa on edelleen mahdollista muokata intersukupuolisen lapsen kehon sukupuolitettuja piirteitä ilman lapsen tietoon perustuvaa suostumusta, vaikka toimet eivät olisi välttämättömiä lapsen hengissä pysymiseksi. Kyse on esimerkiksi hormonihoidosta tai sukuelinkirurgiasta, jolla muokataan lapsen kehoa tyttö- tai poikatyypilliseksi. Edellinen tasa-arvo-ohjelmaan (2020-2023) sisälsi sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle kirjauksen intersukupuolisten lasten itsemääräämisoikeuden vahvistamisesta niin, että luovutaan pienten lasten kosmeettisesta, lääketieteellisesti ei-välttämättömästä sukuelinkirurgiasta. Tätä ei kuitenkaan toteutettu.

Suomi on saanut intersukupuolisten lasten kehollisen koskemattomuuden loukkaamisesta huomautuksia ja kattavat suositukset kansainvälisiltä ihmisoikeuselimiltä, viimeksi YK:n kidutuksen vastaiselta komitealta ja YK:n lapsen oikeuksien komitealta.

Tasa-arvo-ohjelman tulisi sisältää kirjaus, että Suomi kieltää lailla intersukupuolisille lapsille ilman heidän tietoista suostumustaan tehtävät lapsen sukupuolipiirteitä muokkaavat lääketieteelliset toimenpiteet (leikkaukset, hormonihoidot), joita pystytään lykkäämään siihen asti, että lapsi pystyy antamaan toimenpiteelle tietoon perustuvan suostumuksensa, lain tulee sisältää raportointi- ja perusteluvollisuus kaikista lapsen sukupuolipiirteitä muokkaavista toimenpiteistä.

Muunsukupuolisten sukupuolen tunnustaminen

Suomessa niiden ihmisten sukupuolta, joiden sukupuoli on ei-binäärinen (eli ei nainen tai mies), ei edelleenkaan voida vahvistaa. Heidät pakotetaan toiseen juridiseen sukupuolikategoriaan riippumatta heidän todellisesta sukupuolestaan. Seta katsoo, että

Tasa-arvo-ohjelmassa tulisi olla kirjaus, että aloitetaan valmistelu kolmannen juridisen sukupuolimerkinnän mahdollistamiseksi niille, jotka tarvitsevat sen. Mahdollinen kolmas juridinen sukupuolikategoria tulisi perustua itsemäärittelyyn sekä siihen, että henkilö itse kokee sen tarpeelliseksi.

Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous hyväksyi lokakuun alussa päätöslauselman lesboihin, biseksuaaleihin ja queer-naisiin kohdistuvan syrjinnän ja väkivallan vastustamiseksi.

Päätöslauselmassa kannustetaan jäsenvaltioita mm. hyväksymään kansallinen LHBTIQ toimintaohjelma, kieltämään seksuaaliseen suuntautumiseen ja sukupuoli-identiteettiin kohdistuvat ns. eheyttämistoiminta, puuttumaan ja tukemaan järjestöjä, jotka edistävät LBQ-naisten ja tyttöjen oikeuksia ja vahvistamaan toimia sateenkaari-ihmisiin kohdistuvan vihaan puuttumiseksi.

Tasa-arvo-ohjelmassa tulisi olla kirjaukset:

Säädetään laki seksuaaliseen suuntautumiseen ja sukupuoli-identiteettiin kohdistuvan ns. ”eheyttämistoimien” sekä niiden markkinoinnin kieltämiseksi.

Hallitus valmistelee kansallisen sateenkaaripoliittisen toimintaohjelman, joka sisältää konkreettiset toimenpiteet sateenkaari-ihmisten ihmisoikeuksien vahvistamiseksi. Toimintaohjelman laatimiseen osallistetaan sateenkaarijärjestöt. Toimintaohjelmalle varataan resurssit ja sen toimeenpano arvioidaan.

2. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen koulutuksessa

Voitte kirjoittaa lausuntonne alle kappaleesta 2. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen koulutuksessa

YK:n lapsen oikeuksien komitea on ilmaissut huolensa sateenkaarinuorten kiusaamisen yleisyydestä Suomessa. EU:n perusoikeusviraston tuoreimmassa tutkimuksessa yli puolet vastanneista suomalaisista sateenkaarinuorista oli kokenut toisten oppilaiden tekemää kiusaamista. Kouluterveyskyselyn mukaan 8–9-luokkalaisista sukupuolivähemmistönuorista 22 % ja seksuaalivähemmistöistä 16 % oli koulukiusattuna vähintään kerran viikossa. Lisäksi sateenkaarinuorilla on koulu-uupumusta kaksinkertaisesti enemmistönuoriin verrattuna.

Vaikka perusopetukseen on myös kuulunut sateenkaaritiedon antaminen osana opetusta jo vuodesta 2016, tieto ei kuitenkaan tavoita kaikkia oppilaita kaikkialla Suomessa yhdenvertaisesti. Euroopan unionin perusoikeusviraston kyselyn mukaan 14–17-vuotiaista vastaajista 12 % ei ollut saanut lainkaan tietoa sateenkaariteemoista koulussa. Opettajien kyky vastata velvollisuudestaan edellyttää osaamista sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuudesta. Tieto ei kuitenkaan tavoita kaikkia oppilaita kaikkialla Suomessa yhdenvertaisesti. Sateenkaarinuorten yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon vahvistaminen tulee olla osa toimia, joilla edistetään tasa-arvoa kasvatuksen ja koulutuksen alalla.

Koulutuksen ja kasvatuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämisohjelmassa tulee kiinnittää eksplisiittisesti huomiota toimiin, joilla vahvistetaan sateenkaarilasten ja -nuorten yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koulutuksen ja kasvatuksen piirissä mm. varmistamalla, että opettajat ja muut kasvattajat saavat riittävästi koulutusta sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuudesta ja että sateenkaaritieto on tosiasiallisesti osa koulujen opetusta.

3. Tasa-arvon työelämässä ja työn ja perheen yhteensovittamisen tukeminen

Voitte kirjoittaa lausuntonne alle kappaleesta 3. Tasa-arvon työelämässä ja työn ja perheen yhteensovittamisen tukeminen

Euroopan perusoikeusviraston mukaan suomalaisista trans- ja muunsukupuolisista ihmisistä yli 20 % on kokenut syrjintää työelämässä. Syrjinnän kokemuksista työelämässä raportoi 13 % cis-sukupuolisista lesboista ja homomiehistä. Tasa-arvo-ohjelman luonnoksessa työelämän syrjintään puuttumisen toimenä on anonyymin rekrytointin edistäminen. Tämä on kannatettavaa.

Työelämän syrjintään puuttumiseksi tarvitaan kuitenkin muita toimia, joilla edistetään trans-, muunsukupuolisten, intersukupuolisten sekä seksuaalivähemmistöihin kuuluvien asemaa työelämässä. Esimerkiksi tulisi varmistaa, että aluehallintoviranomaisten ja työmarkkinajärjestöjen työsuojelutoimijoille on tarjolla koulututusta seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuudesta. Lisäksi tulisi tuottaa tähän liittyviä materiaaleja.

Työelämän ja perhe-elämän yhteensovittamisen osalta tulee huomioida myös perheiden moninaisuus ja sateenkaariperheisiin kuuluvien tarpeet.

4. Sukupuolten tasa-arvoisen osallisuuden ja edustuksen lisääminen

Voitte kirjoittaa lausuntonne alle kappaleesta 4. Sukupuolten tasa-arvoisen osallisuuden ja edustuksen lisääminen

Yhteiskunnallinen ilmapiiri Suomessa sateenkaari-ihmisiä kohtaan on koventunut. EU:n perusoikeusviraston (2024) mukaan häirintä on selvästi lisääntynyt ja 41 % vastaajista katsoi, että ennakkoluulot ja suvaitsemattomuus sateenkaari-ihmisiä kohtaan on lisääntynyt viimeisen viiden vuoden aikana. Vastaajista noin 75 % ei usko, että Suomen hallitus puuttuu tehokkaasti sateenkaarivihamielisiin asenteisiin.

Poliisiammattikorkeakoulun vastikään julkistaman raportin mukaan vuonna 2023 tosiasialliseen tai oletettuun seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun liittyvien viharikosilmoitusten määrä nousi 54 %, yhteensä 215 tapausta.

Tasa-arvo-ohjelman luonnoksessa ei ole toimia, joilla puututaan näihin ongelmiin. Tasa-arvo-ohjelmassa tulisi huolehtia muun muassa, että kiihottamisrikoksia koskevaa sääntelyä laajennetaan EU:n vaatimusten mukaisesti.

Sateenkaari-ihmiset kokevat syrjintää liikunnan ja urheilun parissa. Liikuntajärjestöiltä tulee edellyttää konkreettisia toimia, joilla madalletaan sateenkaari-ihmisten kynnystä osallistua liikuntaan ja urheiluun. Erityisesti on kiinnitettävää huomiota trans-, muunsukupuolisten ja intersukupuolisten ihmisten tasa-arvoisten osallistumismahdollisuuksien toteutumiseen.

Miesten ja poikien tasa-arvo-ongelmien osalta on selvitettävä myös trans-, homo- ja bi-miesten tasa-arvon toteutumisen esteitä.

5. Naisiin kohdistuva-, lähisuhde sekä muu väkivalta

Voitte kirjoittaa lausuntonne alle kappaleesta 5. Naisiin kohdistuva-, lähisuhde sekä muu väkivalta

Perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisissa toimissa tulee huomioida perheiden ja suhdemuotojen moninaisuus, vahvistaa palveluiden sateenkaarisensitiivisyyttä ja kohdentaa viestintää palveluista myös sateenkaari-ihmisille.

Kunniaan liittyvän väkivallan vastaisissa toimissa tulee varmistaa, että niissä on huomioitu myös sukupuolen moninaisuuteen ja seksuaalisen suuntautumiseen perustuva kunniaan liittyvä väkivalta.

Webinaarin ja tukimateriaalin sukupuolesta rikoksen koventamisperusteena tulee käsittää eksplisiittisesti myös sukupuoli-identiteetin, sukupuolen ilmaisun ja kehon sukupuolitettut piirteet niin että ammattilaisten osaaminen trans-, muunsukupuolisiin ja intersukupuolisiin ihmisiin kohdistuvista viharikoksista ja niihin puuttumista vahvistuu.

6. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen Euroopan unionissa ja kansainvälisessä toiminnassa

Voitte kirjoittaa lausuntonne alle kappaleesta 6. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen Euroopan unionissa ja kansainvälisessä toiminnassa

Konkreettisena toimenpiteenä tulisi esimerkiksi turvata sateenkaari-ihmisten oikeuksien edistämiseen kohdistuva rahoitus osana kehitysyhteistyörahoitusta ja muuta kansainvälisen toiminnan rahoitusta. EU:ssa tulisi edistää tasa-arvopolitiikan intersektionaalisuutta ja edistää toisen EU:n LHBTIQ-strategian laatimista ja sen toimeenpanoa komission eri osastoilla. Suomen tulee EU:ssa myös vaatia EU:lta vahvempia toimia niitä jäsenmaita vastaan, jotka EU:n perusoikeuksien vastaisesti rajoittavat sateenkaari-ihmisten oikeuksia.

7. Institutionaaliset rakenteet

Voitte kirjoittaa lausuntonne alle kappaleesta 7. Institutionaaliset rakenteet

Ohjelman luonnoksessa halutaan vahvistaa naisten hakeutumista vapaaehtoiseen asepalvelukseen eri toimenpitein. Seta pitää tärkeänä, että puolustusvoimissa tehdään aktiivista yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyötä, jossa edistetään eksplisiittisesti myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvien yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa.

Tasa-arvo-ohjelmassa on aikomus selvittää tasa-arvolain uudistamistarpeita. Seta pitää lain uudistamista tarpeellisenä. Tasa-arvolaissa naisten ja miesten välinen tasa-arvoon liittyy edistämiselvelvoite, kun sukupuoli-identiteetin sekä sukupuolen ilmaisun ja kehon sukupuolitettujen piirteiden osalta laki edellyttää syrjinnän estämistä. Laki tulisi uudistaa niin että edistämiselvelvoite koskee eksplisiittisesti myös sukupuoli-identiteettiä, sukupuolen ilmaisua ja kehon sukupuolitettuja piirteitä. Lain tulisi koskea sukupuolten välistä tasa-arvoa sukupuolten moninaisuus huomioiden.

Seta ry